

Ryszard Sztuchmiler, *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1993, ss. 522.

Międzynarodowy Rok Rodziny obfituje w wielorakie inicjatywy na rzecz małżeństwa i rodziny. Kongresy i sympozja, audycje radiowe i telewizyjne, publikacje prasowe i książkowe. Wśród tych ostatnich należy odnotować pozycję ks. dra R. Sztuchmilera, autora licznych publikacji zwłaszcza z zakresu prawa małżeńskiego. Prezentowana praca jest rozprawą habilitacyjną przedłożoną na KUL-u. To również miało wpływ na charakter dzieła, jego konstrukcję i metody opracowania. Pozycja ta ma „za zadanie wypełnić poważną lukę we współczesnej kanonistyce i nauce o rodzinie” (s. 16) i ma być „próbą bliższego określenia i analizy współczesnej nauki Kościoła o celach małżeństwa” (s. 13). Autor podkreśla, że nauka o małżeństwie jest oparta na przesłankach wynikających z natury ludzkiej i prawa naturalnego, a więc jest możliwa do przyjęcia przez wszystkich małżonków. Stąd też przedmiotem analiz są istotne cele każdego małżeństwa, a nie tylko małżeństwa katolickiego czy chrześcijańskiego.

Podjęcie tematu o celach małżeństwa wydaje się trafnym wyborem, zwłaszcza w sytuacji podważania doktrynalnej celowości małżeństwa, a także wobec prób zamazywania istoty małżeństwa w ogóle. W sytuacji, w której wszystko ma zależeć od subiektywnego odczucia i arbitralnego ustalenia praw

własnych oraz innych, potrzebna jest praca, która jasno przedstawi Magisterium Kościoła w tym względzie. Rozprawa również wyjaśnia kontrowersje związane z chrześcijańską koncepcją małżeństwa i jego celów. W pracy stosuje się szeroko pojętą metodę historyczno-prawną.

Struktura książki jest następująca: po słowie wstępnym, wykazie skrótów i szerokim wprowadzeniu, rozprawa dzieli się na trzy części, te z kolei na rozdziały, dalej umieszczono wykaz źródeł i opracowań bibliograficznych, następnie umieszczono streszczenia pracy w języku: włoskim, niemieckim i polskim.

W części pierwszej (s. 25–192) przedstawiony został rozwój doktryny Kościoła dotyczącej celów małżeństwa w czasie prac Soboru Watykańskiego II. Omówiono najpierw wnioski, które nadesłano z całego świata, a dotyczące celu małżeństwa (I rozdz.), dalej stronę formalną dyskusji soborowej o małżeństwie (II rozdz.), dokonano analizy ogólnych koncepcji małżeństwa rozpatrywanych na Soborze (III rozdz.), omówiono dyskusję o poszczególnych celach (IV rozdz.) oraz przebieg debat dotyczących kwestii hierarchii celów (V rozdz.).

Prezentacja uchwał Soboru Watykańskiego II odnoszących się do celów małżeństwa i ich analiza stanowi drugą część pracy (s. 193–310). Rozdział I tej części przybliży soborowe spojrzenie na małżeństwo; II rozdz. przedstawia soborową koncepcję celów małżeństwa; III rozdz. omawia poszczególne cele; w IV rozdz. szczegółowej analizie poddano wypowiedzi Soboru odnoszące się do miłości małżeńskiej; V rozdz. podejmuje zagadnienie hierarchii celów, a w VI rozdz. autor dokonuje interpretacji kanonicznej uchwał Vaticanum II dotyczących małżeństwa.

Ostatnia część publikacji (s. 311–460) przedstawia proces formułowania i analizę norm prawnych KPK dotyczących celów małżeństwa oraz konsekwencje przyjęcia nowej koncepcji tych celów. W trzech rozdziałach rozpracowuje autor powyższe treści, prezentując kolejno cele małżeństwa w świetle prac Papieskiej Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego (I), analiza norm kodeksowych (II) i ważniejsze konsekwencje prawnokanoniczne, pastoralne, naukowelegislacyjne (III).

Należy podkreślić, że każdy rozdział i część kończą podsumowania, w których są wyciągane stosowne wnioski. Konkluzje są niejednokrotnie bardzo trafne i oryginalne. Struktura pracy i poszczególnych rozdziałów jest spójna i logiczna. Mimo to, wydaje mi się jednak, że zbyt szeroko zostały potraktowane dwie pierwsze części pracy, kosztem części trzeciej. To prawda, że część pierwsza rozprawy przybliży tendencje i ścieranie się różnych opcji co do koncepcji małżeństwa i jego celów, dlatego pomaga ona właściwie odczytać owoc soborowy dotyczący tej problematyki, to autor, jakby obawiając się zarzutów, że te szerokie analizy ktoś może zakwestionować, wiele razy wyjaśnia, dlaczego to czyni (por. s. 17, 18, 23, 193, 462). Generalnie słuszna jest koncepcja, iż właściwie zinterpretować można dokumenty soboru, oparą się na wnioskach przedsoborowych i dyskusji soborowej, Kodeks zaś w łączności z dokumentami soborowymi. Trzeba docenić i zauważyć pracę autora, który zanalizował tak obszerny i bogaty materiał źródłowy i dokonał jego systematyki. Również trzeba zaznaczyć, że czytelnik może jeszcze znaleźć wiele informacji w licznych i rozbudowanych przypisach.

Bardzo interesujący jest VI rozdział części drugiej (s. 301–310) mówiący o interpretacji kanonicznej uchwał Vaticanum II. Autor nadmienia, iż można przyjąć, że aspekt personalistyczny jest największą nowością zawartą w wykładzie Kościoła na temat małżeństwa i rodziny. Ponadto podkreśla za papieżem Pawłem VI, że charakter personalny Soboru i jego dokumentów nie może być przeciwstawiany charakterowi doktrynalnemu. Wypowiedzi bowiem soborowe o małżeństwie mają bez wątpienia charakter doktrynalny i prawny, choć wymagają prawnej konkretyzacji. Autor proponuje też kilka własnych reguł interpretacyjnych nauki soborowej, które „mogą być użyteczne i inspirujące dla kanoistów i teologów” oraz mogą „przyczynić się do większej obiektywności i jednolitości interpretacyjnej tekstów soborowych” (s. 310).

„Dobro małżonków” w aspekcie celu małżeńskiego wzbudza szczególne zainteresowanie, gdyż jest nowością na kanwie prawa małżeńskiego. Według autora elementy *bonum coniugum* to: małżeńskie pożycie intymne, jedność duchowa, pomoc wzajemna, doskonalenie wzajemne i wzajemne uświęcanie małżonków. Ten ostatni element celu odnosi się tylko do małżeństw chrześcijańskich. Omówienie dyskusji wokół tej kwestii (s. 345–350) i następnie przybliżenie treści odnoszących się do Kodeksu (s. 379–390) dają pewien obraz rozumienia tego pojęcia. W związku z tym tematem może natomiast budzić zdziwienie postawienie hipotezy, że pojęcie „dobro małżonków” ma zakres szerszy

niż dawne cele drugorzędne (s. 20). Kanoniści już wkrótce po promulgacji Kodeksu w publikacjach jednoznacznie stwierdzili, że pojęcie *bonum coniugum* nie pokrywa się z drugorzędnym celem małżeństwa i ma szerszy zakres.

Na szereg szczegółowych i trafnych pytań, które postawił autor we wprowadzeniu do pracy (s. 19 n), znajduje czytelnik odpowiedź na kartach recenzowanej książki. Trudno mi jednak dociec w świetle wywodów autora, dlaczego daje pierwszeństwo prokreacji przed dobrem małżonków? Wydaje mi się, że za taką właśnie opinią optuje autor, chociaż z analizy przytaczanych dokumentów Kościoła to pierwszeństwo nie wynika. Nie podzielam postulatu, iż do zakresu wiedzy koniecznej należałoby też dołączyć znajomość obowiązku wychowania dzieci (s. 418). Rodzą się bowiem pytania szczegółowe w tej materii: W jakim zakresie? Jaki kierunek wychowania jest właściwy?, Kiedy ktoś to minimum wychowawcze spełnia? itp. Szkoda, że tak skrótowo autor potraktował ważne zagadnienie sprecyzowania, co należy do istotnych elementów małżeństwa w powiązaniu z wykluczeniem celu małżeństwa (s. 427 n). Słuszne jest natomiast stwierdzenie, iż nauka o celach małżeństwa została w nowym prawie częściowo zmieniona.

Te moje wątpliwości, bądź też niepodzielanie zdania autora, nie pomniejsza wartości publikacji. Jest to tylko głos w dyskusji, którą można podejmować nad tak ważnym i trudnym tematem. Reasumując pracę ks. dra R. Sztuchmilera, należy podkreślić jeszcze bogatą literaturę przedmiotu w większości obcojęzyczną. Nadto książka jest bardzo starannie wydana, czyta się ją z przyjemnością. Tą wartościową pracę należy polecić kanonistom, duszpasterzom, a także małżonkom. Gratulując powyższej pozycji należy życzyć autorowi dalszych sukcesów na polu naukowo-dydaktycznym.

ks. Henryk Stawniak SDB